

Viinikokeilun aika?

Talvella mietintönsä jättänyt alkoholikomitea "uskoo, että rajoittavaa alkoholipolitiikkaa tulee jatkaa, uudistaa ja samalla tehostaa ainakin siinä määrin, että alkoholin kulutuksen ja haittojen olennainen kasvu nykytasosta pysähtyy".

Komitean päälinja on järkevä: ohjaavin toimin on pyrittävä rajoittamaan kulutuksen määrää tai ainakin sen kasvua, koska kulutuksen ja haittojen välillä on suhteellisen kiinteä yhteys.

Tältä pohjalta komitean kielteinen kanta mietojen viinien myyntiin elintarvikeliikkeissä tuntuu johdonmukaiselta. Komitea perustelee seuraavasti: "Viinit ovat yleensä ainakin kaksi kertaa niin väkeviä alkoholijuomia kuin oluet, eikä ole nähtävissä mitään syytä suosia väkevämpää viinikauppaa miedomman olutkaupan kustannuksella esimerkiksi tuomalla mieto viini myyntiin elintarvikeliikkeisiin. Viinien myynnin laajentaminen merkitsisi kulutustason nousua ja on ristiriidassa komitean ehdottaman päälinjan kanssa."

Komitea esittää perustelunsa selviöinä, vaikkei kokemusperäistä tietoa niiden tueksi olekaan. Vastaavasti "selviönä" pidettiin aikanaan, että itsepalveluperiaatteen soveltaminen Alkon myymälään lisäisi voimakkaasti heräteostoja ja sitä kautta kokonaisuutta. Käytännön kokemukset kertoivat kuitenkin, että myynnin volyymi ei kasvanut vaan sen rakenne muuttui selvästi miedompaan suuntaan.

On totta, että miedot viinit ovat "ainakin kaksi kertaa niin väkeviä alkoholijuomia kuin oluet". Mutta mistä komitea päättlee, että viinien tulo maitokauppaan vaikuttaisi eniten juuri oluiden myyntiin? Eikö paljon todennäköisempää olisi, että maitokauppaviini söisi nimenomaan väkevien osuutta?

Koska viinit ovat "ainakin kaksi kertaa väkevempiä kuin oluet", saattaisi hyvinkin käydä niin, ettei illanistujaistarpeiden hankkimiseksi enää viittaisi vaivautua Alkoon asti.

Jos näin kävisi, ei olisi ollenkaan varmaa, että "viinien myynnin laajentaminen merkitsisi kulutustason nousua". Saattaisi käydä jopa päinvastoin. Edelleen: viinien maitokauppamyynni vähentäisi huomattavasti painetta uusien Alkon myymälöiden perustamiseen, ja kynns mietojen ja väkevien välillä näin nousisi.

Nämä pohdinnat ovat kuitenkin yhtä epävarmalla pohjalla kuin komitean näkemykset. Eikö nyt olisi aika ottaa käyttöön alkoholipolitiikassa aikaisemminkin hyväksi havaittu keino: systemaattinen kokeilu ja siihen liitetty mahdollisimman monipuolinen tutkimus ja seuranta. Kokeiluun tarvittaisiin 3–4 maantieteellisesti ja sosiaalisesti erityyppistä ja kokeiluun halukasta paikkakuntaa, eikä projektin aloittamisessa olisi syytä viivyttellä. Ja tuloksiin pitäisi suhtautua vakavasti. Jos seurauksena on selvä kulutustason ja haittojen nousu, koko hanke on syytä haudata. Mutta jos käy toisin, mikä silloin estäisi viinien vapauttamisen?

Syksyllä 1988 tehdyssä tutkimuksessa yli puolet vastaajista olisi ollut valmis sallimaan mietojen viinien myynnin elintarvikemyymälöissä. Maaliskuussa 1989 eräs iltapäivälehti sai kyselyssään eduskunnan "viinipuolueen" ja "maitopuolueen" miltei tasavahvoiksi. Nopea mielipiteiden "liberalisoituminen" viinikysymyksessä on herkästi tulkittu muotioikuksi ja vastuuttomuudeksi. Olisiko mukana kuitenkin myös annos tervettä epäilyä asiantuntijoiden selviöitä kohtaan?

Matti Virtanen

Vanha determinatioteoria ja uusi

Klassinen Turmiolan Tommi ei minulle ole omakohdaisesti elettyä elämää, mutta 1940-luvun ja 50-luvun alun koulujen raittiusopetus on, aluksi pienen kansakoululaisen, sitten keskikoululaisen ja lopulta lukiolaisen horisontista. Sen peruslogiikka oli Tommin tasoa.

Sivuutan nyt tuon raittiusopetuksen tehokkuus- tai toimivuusongelmat tähän puheenvuoroon kuulumattomina ja tungen päähinänkuoreen sen, millä keinoin meihin lapsiin ja nuoriin yritettiin vaikuttaa. Eräänlaisen determinatioteorian keinoin: jos maistat alkoholia, sinusta tulee juoppo, köyhä ja kurja perheesi picksijä.

Raittiusväki on ajat sitten luopunut moisesta raittius-

strategiasta. Eihän determinatioteoriaa edusta enää kukaan eikä mikään taho?

Ei kai. Mutta katsotaanpa.

Kommentin kaava

Tammikuun lopulla jätti odotetun mietintönsä alkoholikomitea, joka joutui aikamoisen haasteen eteen: Suomessahan toisin kuin monissa muissa Euroopan maissa alkoholin kulutus on yhä ollut kasvussa.

Lehdet ottivat kannan mietintöön, totta kai, se on niiden oikeus ja velvollisuus. Täsmällisesti ottaen ne

lienevät ottaneet kannan tiedotteeseen ja tiedotustilaisuudessa käytyyn keskusteluun, mutta se ei ole olennaista.

Tuleva tutkimus ehkä erittelee järjestelmällisesti komitean saamaa julkista vastaanottoa. Itse en ole sitä tehnyt. Kuitenkin olen tapojeni mukaan lukenut suuren määrän lehtiä, pääasiassa suurileikkisiä ja vaikutusvaltaisia.

Havaintojeni mukaan normaali kommentti on sisältänyt vain eri tavoin sanoiksi puettuna sen toteamuksen, että komitea on kulkenut keskitietä: se ei ehdota järjestelmän olennaista liberalisoimista mutta ei myöskään halua kiristää viinahanaa. Jälkimmäisestä se on saanut kiitosta, edellisestä ei niinkään. Kaavamaista jos mikä.

Sivujuonteena useampi kuin yksi kommentoija on reagoinut kulutuksen kasvuun Suomessa todeten, että juomamme määrä on yhä pieni useiden Keski- ja Etelä-Euroopan maiden vastaavaan verrattuna. Kannattaako meidän huolestua kulutuksestamme, kun noiden maiden suurempikaan kulutus ei niissä (muka) aiheuta erityisiä ongelmia?

Ei varmaan lisääntyisi

Kauppalehden 30.1.89 julkaiseman pääkirjoituksen kärki oli suunnattu ns. edustusjuomisen rajoittamispyrkimysä vastaan. Seuraavassa jutun loppu: "Alkoholipoliitikamme pulma on ns. suurkuluttajaryhmä, joka on 10 prosenttia kuluttajista ja joka kuluttaa puolet alkoholista. Sen hoivaamisessa alkoholipoliitikamme on haparoinut; hintaruuviakin on useasti käytetty vain valtion kassatilanteen kohentamiseen. Edustusviinat eivät ole mikään ongelma, jota pitäisi ruveta työryhmässä selvittämään, vaan välttämätön apukeino modernissa ja kansainvälistyvässä elinkeinoelämässä."

Tyypillisistä tyypillisintä on operoiminen kahtiajaolla: tuo juoppo vähemmistö, me kunnollinen ja kohtuullisesti juova enemmistö. Kirjoittaja ei ole tullut ajatelleeksi, että puhe suurkuluttajista ja muista on vain sopimuksenvaaraista tilastollista ajattelua, ei myöskään, että kohtuullisesti juovalle enemmistöllekin alkoholista aiheutuvat terveys- yms. haitat ovat yhteenlaskettuina suuret.

Hintaruuvia koskeva maininta jää arvoitukseksi, sillä kirjoittaja ei voine tarkoittaa, että hintoja tulisi nostaa vain suurkuluttajille, ei muille. Edustusjuomista osalliseksi pääseviä pääkirjoituksessa ihannoidaan ottamatta huomioon, että osa heistä kuuluu jo nyt suurkuluttajiin ja osa liukuu aikanaan heidän joukkoonsa.

Turun Sanomien jälkiartikkelista (28.1.89) riittää viimeisen lauseen lainaaminen: "Haittojen kitkennässä terveysvalistus on ensisijaisessa asemassa."

Terveysvalistustakin tarvitaan. Mutta silloin, kun se nostetaan tärkeimmäksi keinoksi, halutaan tietoisesti tai tiedostamatta hylätä kaikki sellaiset keinot, joista aiheutuisi todellisia tai näennäisiä hankaluuksia jollekin osapuolelle, kuten kohtuullisesti juovalle enemmistölle, ravintola-alalle taloudellisenä intressiryhmänä tms. Terveysvalistuksen tehoa kirjoittaja ei lainkaan pohdi.

Tutkijat Eija Ahola ja Matti Peltonen vedettiin alkoholikomitean eräänlaiseksi vastapooliksi, ehkä siksi, että ensiksi mainitun kirja Happy hours sattui ilmestymään samoihin aikoihin mietinnön julkistamisen kanssa. Vastapooliksi vetämisen uutistapahtumaksi naamiotuna

— sikäli kuin konfrontaatiota, todellista tai näennäistä, ei voida pitää aitona uutisena — suoritti Yleisradion tv-uutiset illan päälähetyksessään 31.1.89. Tästä lehtien oli helppo jatkaa, ja jotkin lehdet olivat jopa ehtineet edelle.

Seuraava on Uuden Suomen jälkiartikkelista (25.1.89): "Tämä koulutettu hyvin toimeentuleva ryhmä (ns. uusi keskiluokka, P. H.) ylpeilee Aholan mukaan alkoholikulttuurillaan. Siihen kuuluu maltillinen juominen ja usko siihen, että suomalainenkin voi pysyä kohtuudessa."

Alkoholikulttuurilla ylpeileminen on eri asia kuin se, mitä todella tapahtuu, nimenomaan pitkäköhällä aikavälillä, jolla alkoholihaittoja on tarkasteltava. Mitä takeita on siitä, että töiden jälkeen usein kahdelle oluelle pistäytyvä uuden keskiluokan jäsen automaattisesti kykenee välttämään alkoholisoitumisen?

Viimeinen sitaattini on Ilta-Sanomien pääkirjoituksesta (4.2.89): "Ravintoloiden osalta tuskin syntyisi ongelmia, vaikka määräkysä löysättäisiin. Juominen on niissä yleisesti kontrolloitua eikä kulutus varmaan lisääntyisi, vaikka anniskeluoikeuksia olisi yleisemmin."

Anniskeluoikeuksien lisääminen ei siis kasvattaisi alkoholin kulutusta. Ihmiset vähentäisivät ostojaan Alkosta ja siirtyisivät ravintoloihin, mutta missä määrin tätä todennäköisesti tapahtuisi tähänastisen kokemuksen valossa? Vai myöskin jokainen ravintola sitä vähemmän, mitä enemmän ravintoloita paikkakunnalla olisi, jolloin alan kannattavuus heikkenisi ja konkurssit uhkaisivat? Jos näin olisi, jo toimivat ravintolat tekisivät kaiken voitavansa estääkseen uusien oikeuksien myöntämisen — mutta näinhän ne eivät menettele, miksi eivät?

Kirjoittajalle ei kuitenkaan kannata tehdä kovin kipeä kysymyksiä, sillä ilmeisesti hän ei ole käynyt suomalaisissa ravintoloissa. Siihen viittaa hänen lauseensa juomisen kontrollista. Ravintoloissa todella konkreettisesti käyvä tietää, että kontrolli niissä on usein vähäistä tai olematonta ja että alkoholisoituminen onnistuu erinomaisesti vain kapakoita kiertämällä Alkossa poikkeamatta, jos vain rahat tähän riittävät.

Eivät millään keinolla

Mikä yhdistää Turmiolan Tommin ja sata vuotta myöhemmän eli juuri nyt ilmenevän todellisen tai näennäisen alkoholiliberalismin? Determinaatioteoria.

Niin kuin Tommi-rukka yritti tehdä rahtiustyötä esittämällä empiiristen, osoitettavissa olevien tosiasioiden vastaisia ylyksinkertaistettuja väitteitä, niin yrittävät tämän hetken journalistit yhtä heikkojen väitteiden varassa edistää alkoholipoliitikkaa, joka toteutuneena johtaisi kulutuksen ja haittojen kasvuun.

Uusi determinaatioteoria on hiukan mutta vain hiukan aiempaa sofistikoitumpi. Nyt ihmiset jaetaan kahteen luokkaan, joista toiset ovat alkoholisoituneita, pahoja juoppoja tai tulevat sellaisiksi, mutta toiset eli suureen enemmistöön kuuluvat eivät mitenkään, eivät millään keinolla, voi alkoholisoitua. Muita alkoholihaittoja kuin vaikeasti alkoholisoituneita koskevia ei haluta nähdä. Älyllisyydessään eli siis älyllisyyden puutteessaan tämä teoria on yhtä heikkotasoinen kuin syksyllä 1987 käytetyt puheenvuorot lahjattomista ja lahjakkaista.

Pertti Hemánus